

L'ERMITA DE SANT ANTONI D'ALBINYANA

MANUEL BOFARULL I TERRADES

L'ermita de Sant Antoni d'Albinyana és ben coneguda a la comarca. En aquest treball es parla del sant, de la construcció i vicissituds de l'ermita, dels ermitans i dels goigs.

L'ERMITA DE SANT ANTONI D'ALBINYANA

EL SANT

Ferran de Bulloes i Taveira, fill del capità don Martí i de madona Teresa, nasqué a Lisboa el 15 d'agost del 1195. Ben aviat entrà en religió, i canvià el nom de fonts pel d'Antoni. Fou canonge a Lisboa i a Coimbra. Prengué posteriorment l'hàbit franciscà i decidí anar a l'Àfrica de missioner, per a cristianitzar infidels. Una forta tempesta dugué el vaixell a Sicília i el nostre personatge passà a Assís, al costat de sant Francesc. Llavors recomençà una nova i fecunda carrera eclesiàstica.

Estudià teologia amb profit, fou gran predicador, fundà confraries i germandats i, quan convenia, feia d'infermer i de cuiner. La dècada dels 1220 ensenyà teologia i predicà a Bolonya, Montpeller, Tolosa de Llenguadoc, Vienne i altres indrets.

Fou sant molt miracler. Als goigs que es canten a Albinyana s'enumeren alguns prodigis:

Vostra paraula divina / forsa los peixos del mar / que isquesin a escoltar / vostra paraula y doctrina ... Ell sant es plantava de cara al mar i predicava la paraula de Déu, i els peixos treien el cap i l'escoltaven amb atenció.

Vos sou de la tempestat / amparo molt milagros, / del incens rigorós pensem que hauria de dir 'incendi' / aigua de la caritat ... Sant Antoni tant deslliurava de les tempestes com feia ploure quan convenia.

Curáu los muts y tullits, / paralitichs y leprosos, / endemoniats furiosos, / restituhiu los sentits ... / Curáu la gota coral, / cegos, contrets y malalts ... En resum, tal com diu més avall, era «metge celestial».

Ofegáts ja de deu dies / dos minyons resucitàreu / que per cassos
desastrats / en las aigües se ofegaren ... Retorna de mort a vida dos vaillets
que havien mort ofegats.

Sou de Jesús tan amat, / que á solas ab ell jugau ... Se'l sol representar
portant el Nen Jesús als braços.

El text no parla, però, del miracle representat a la capçalera dels
goigs d'Albinyana: un home incrèdul pregonava que creuria en Déu el dia
que veiés combregar el seu ruc. Al gravat veiem el sant amb el calze i les
sagrades formes rodejat d'una persona que duu les mans plegades i
d'una altra que sosté un brandó encès; davant de l'ase, l'incrèdul li mostra
un senalló amb garrofes. La bèstia, però, rebutja aquest terrenal menjar
i s'agenolla davant de sant Antoni, presta a combregar.

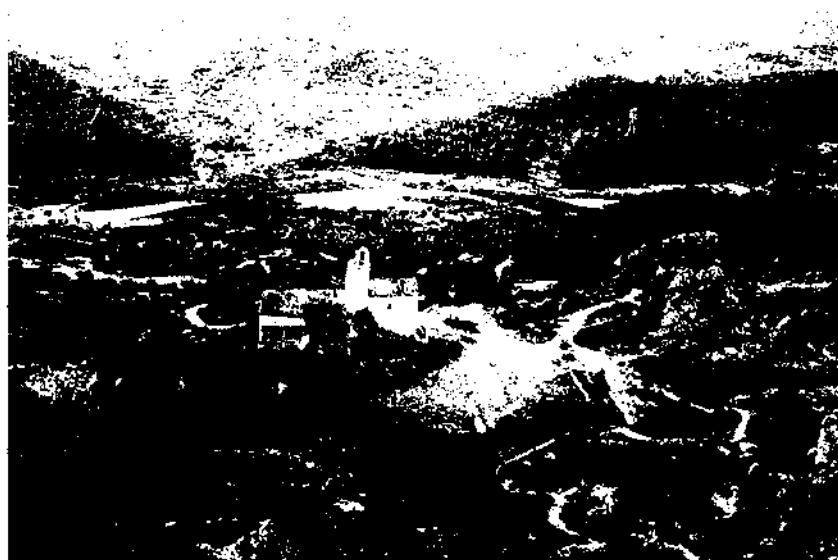
Sant Antoni morí a Pàdua el 13 de juny del 1231. Per això ha
passat a l'hagiografia unit a aquesta ciutat, mentre els portuguesos el
coneixen com a sant Antoni de Lisboa. L'any següent fou canonitzat per
Gregori IX i considerat doctor de l'Església. No es pot arribar més lluny
en tan poc temps.

L'ERMITA

Cada orde religiós ha fet una intensa promoció dels seus sants, la
devoció als quals provaven d'estendre per les terres on exercien llur
tasca evangèlica.

Així, al «Register Communiorum», de l'Arxiu Diocesà de Barcelona,
trobem l'anotació següent, feta en llatí i lletra gòtica:

Jaume de Sant Climent, canonge i director de cor de Barcelona... al diiecte
en Crist Guillem Guilera [potser Vilella], rector de l'església de sant Bartomeu
d'Albinyana, de la diòcesi de Barcelona, salut en el Senyor. Per part vostra
i dels vostres parroquians, que senten una gran devoció a sant Antoni
Vienès, per intercessió del qual els fidels gaudeixen dels dons i les gràcies
del Senyor, se'ns ha demanat llicència per a edificar una basilica o capella
sota l'advocació d'aquest sant... Per tant, a honor i glòria de Nostre Senyor
Jesucrist i de sant Antoni Vienès... podeu construir i fundar aquesta capella,
i fer-hi un altar i posar-hi una ara consagrada. I, a més, a vos i als vostres
successors concedim llicència i potestat perquè pugueu celebrar-hi missa i
els altres divins oficis... Amb tal, però, que... aquells a qui correspongui donin

Vista panoràmica de l'ermita. Foto Manuel Bofarull, 1979.

idònia i segura garantia de tenir perpètuament dita capella amb tovalles, una campaneta, una llàntia i els altres ornaments necessaris per al seu decòrum, tal com correspon ... Donat a Barcelona el dia 30 d'abril de l'any del Naixement del Senyor 1361 ...

(Agraïm al Sr. Jacint Sastre i Tutusaus la transcripció de l'anterior document, i al Sr. Ignasi Mª Muntaner i Pascual la seva traducció.)

Aquest document és datat als 130 anys de la mort del sant. Pensem que l'apel·latiu de «vienès» donat al sant li vindria del fet d'haver predicat llargament a l'antiga comarca francesa del Delfinat, la capital de la qual era Vienne.

No sabem si els albinyanencs van fer ús d'aquesta autorització episcopal per a edificar l'ermita. Potser es bastí una humil construcció que després quedà enrunada; potser no s'arribà a posar ni la primera pedra.

A les visites pastorals dels segles XIV, XV, XVI i XVII no es parla de l'ermita ni hi ha cap imatge de sant Antoni a l'església parroquial.

El cert és que, en un capbreu d'Albinyana del 1562, es parla de la

«font de la torre» i d'una «torre enderrocada», sense dir ni una paraula de l'ermita (ni tampoc del castell contigu).

Passem ara al segle XVIII. El 1711 entra de rector mossèn Pere Màrtir Gibert i Nin, que s'estigué al poble fins al 1747. En un full espars, guardat dins el llibre *Luzero de fundaciones de la Albiñana del any 1815 y consueus*, de la rectoria, llegim:

Nota que en lo Arxiu del Comú consta que lo Comú de diners propis de dit Comú paga annual per las dos professons se fan a Sant Antoni mitg duro per cada una es ab una llibreta de recibos fets per lo Rt. Pere Martir Gibert, que fou quan se feu la Capella de Sant Antoni, y se principiá ditas festas la primera a lo die de la segona festa de Pasqua de Resurrecció y la altra li die de Sant Antoni de juny del any 1714. Tot se paga de la Obra.

Al mateix *Luzero* s'especifica que el dilluns de Pasqua es fa «ofici, professó, goigs a dal de la hermita en honor de San Antoni de Padua. Caritat 20 rals», i el 13 de juny es repeteix la cerimònia per idèntic preu. Al *Llibre de las Missas Fundadas y Baci de Animas* trobem que el 13 de juny del 1774 se celebra missa cantada a l'ermita, i que el 2 d'abril del 1804 han ingressat a la caixa 2 sous i 11 diners procedents «del rotlló de las balladas de Sant Antoni».

A la darrera pàgina del *Llibre de Testaments* de la rectoria hi ha una anotació feta pel rector Joan Gros (1814-1824), que diu:

Capella de S. Antoni. - La Iglesia de San Antoni fou feta per los particulars de la Parroquia de Albiñana en temps en que era rector lo Rnt. Dr. Pere Martir Giert [sic]. Lo Retaula fou fet en lo any 1737 essent Regidor Felix Mayner, com consta de un recibo firmat per Joseph Roquer del Arbos als 7 de Janer del any 1738, qual retaula fou fet per Joseph Masalva de Igualada, consta del mateix recibo.

Hem vist el rebut de què es fa esment: és un paperet gairebé il·legible que posa:

Dich jo lo baix firmat que confesso aver rebut de Felix Mayner, regidor del Binyana [sic], la suma y quantitat de onze lliures, quatre sous, los quals son a bon compte de Joseph Masalba Escultor de Igualada y per ser lo ber ho firmo. Arbós, 7 Janer 1738. Joseph Roquer Aprt.

L'amic i historiador vendrellenc Salvador Arroyo i Julivert ens explica que hi hagué dos Josep Massalvà, pare i fill, originaris ambdós de la ciutat d'Igualada. El pare tombà per Vilafranca i el Vendrell, on va

*Façana. A la dreta, l'ermita; a l'esquerra, casa de l'ermità.
Foto Manuel Bofarull, 1979.*

construir retaules, i morí a aquesta darrera vila el 1745. Foren tots dos escultors d'anomenada.

El retaule de l'ermita d'Albinyana ens és descrit per l'explorador José Ruy Fernández el 1918. Traduïm:

... el santuari de sant Antoni de Pàdua és situat a la serra 'Costa Rovira', a uns 1.500 metres de distància del poble i a 250 metres d'altura sobre el nivell del mar, i té al costat la casa de l'ermità. El santuari és reduït, en forma de volta, i un petit cor. Té només un altar, d'estil xurriqueresc i ben daurat, format per dos cossos; el primer té tres nínxols amb columnes rectes; el nínxol central és ocupat per sant Antoni de Pàdua, el de la dreta per sant Antoni abat i el de l'esquerra per sant Pere Màrtir; el segon cos forma el centre i té un gran nínxol ocupat per la Puríssima, rodejada de raigs de glòria, molt ben daurats; és un altar de molt bon efecte; té la data del 1780.

A cop d'ull, ens semblen massa aquests 42 anys transcorreguts des de la signatura del rebut fins a la data que dona el senyor Ruy. Aquest afegeix:

El santuari, encara que modest, està ben blanquejat i té les parets laterals plenes d'ex-vots ... S'alça en un indret pintoresc i saludable; pintoresc pel panorama que es presenta a la vista de les serralades que el circumden,

amb barrancs, i l'extensa plana del Baix Penedès, on s'albiren poblets, masies i el mar; saludable pels aires que arrossega l'olor de tota mena de plantes silvestres ... A uns 50 metres de l'ermita hi ha les restes d'un castell ... les pedres del qual foren segurament aprofitades per a bastir el santuari, la qual cosa queda confirmada perquè al peu de la fortalesa no hi ha els materials principals que formaven els seus murs. Així, doncs, l'ermita de sant Antoni pot datar dels segles XII o XIII, encara que això no és res més que una suposició, perquè fins ara no han aparegut escrits que parlin de la seva fundació...

Els vells d'Albinyana expliquen fosques i contradictòries narracions de miraculoses aparicions de la imatge del sant. Deduïm, de l'entrellat, que una imatge –en època imprecisa– fou trobada a la muntanya i portada a l'església parroquial. Però el sant desapareixia i retornava al lloc primitiu; i així diverses vegades. Llavors, com és costum en històries semblants, van entendre que aquell celestial personatge desitjava romandre al feréstec indret. I s'hi edificà una ermita. Aquesta versió, cas de tenir un fonament real, podria potser corroborar l'existència d'una capella anterior, posteriorment abandonada. El que consta documentalment, però, és que una imatge del sant fou feta al segle XVIII per l'escultor Massalvà i destruïda al juliol del 1936.

L'ermita no és esmentada a les visites pastorals dels anys 1719, 1728 ni 1734. A la del 4 de desembre del 1739 (ADB, Visites Pastorals, vol. 77, foli 319) es diu, en llatí:

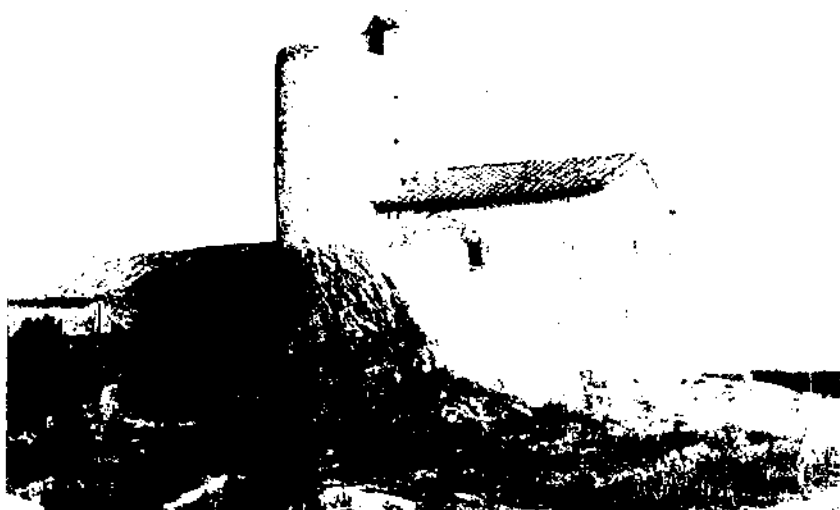
Ais limits d'aquesta parròquia ha estat construïda una capella eremítica sota l'advocació de sant Antoni de Pàdua ... amb altar ...

I a l'Edicte final, que és en català al capdavant del mateix text, es disposa:

Item determinam la charitat ques deura donar a Parroco pera anar ab professo a la capella de Sant Antoni de Pàdua y celebrar missa cantada en ella a intenció del Poble en 18 sous per cada vegada.

Aquesta notícia –«ha estat construïda»– coincideix gairebé exactament amb l'anotació de la rectoria i fa suposar que abans no hi havia a l'indret cap edifici sagrat. Les pedres del castell, de les quals parla l'explorador Ruy, van ser aprofitades potser per a altres construccions.

A la següent visita, el 1758, el visitador puja a la «capella eremítica»

Part posterior, on es pot veure la peanya i la torre. Pensem que aquest indret privilegiat fou, ja en temps prehistòrics, lloc de culte, presidit per la gran roca fàl·lica. Foto Manuel Botarull, 1988.

i ho troba tot correcte, «ab tots los ornaments necessaris, llevat del calze, per celebrar missa com cal».

A la del 1777 s'anota: «Media hora distante de la parroquia hai [sic] una capilla de San Antonio propia del común», que troben «decente» i que guarda una «casulla de diferentes colores».

I a la del 1785 consta que la «capella» és del comú i que es troba en «bon estat i força decència».

El 2 d'agost del 1843, el bisbe de Barcelona, Pedro Martínez de San Martín, concedeix 40 dies d'indulgència per cada parenostre i avemaria «que resaren delante la Imagen de Sn. Antº de Padua que se venera en la Hermita de esta invocación ...»

El 1846, quan Pascual Madoz fa el seu cèlebre *Diccionario Geográfico*, escriu: «Fuera del pueblo hay una ermita sin cosa alguna que llama la atención.»

En una altra visita, el 1886, llegim: «Capella ab casa annexa ... en regular estat de conservació ... El 'guardián' que habita en aquesta casa el posa el rector ...»

Els bisbes no pugen a l'ermita, suposem perquè és costa amunt i el camí era molt dolent. El 1891 expliquen: «... no podent personalment practicar la visita, per raó de la molta distància a que es troba situada, de la Capella de Sant Antoni, encarreguem al rector cuidi que dit lloc sagrat es conservi sempre digne de l'altíssim sacrifici de la Santa Missa...»

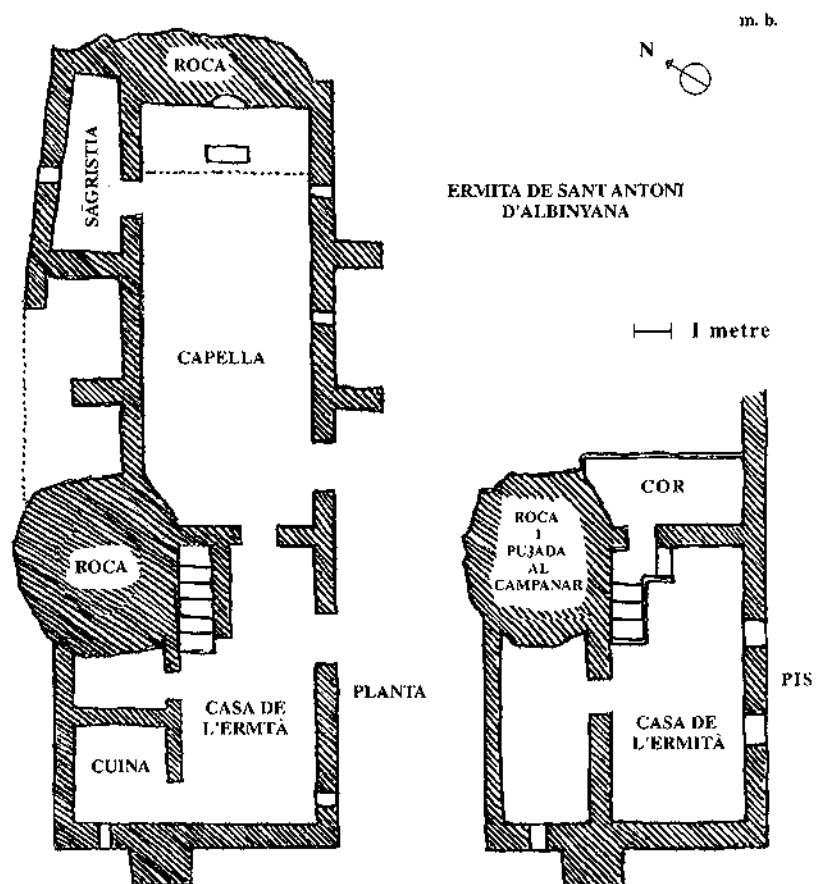
Cal dir que el costerut camí de l'ermita, que ara serveix de drecera, era difícilós. Després de deixar la plaça Veila i la font del Comú el pelegrí prenia l'antic camí de Valls; resseguia un tros de la Canal que duia —llavors a cel obert— l'aigua del Neix fins al poble; més amunt vorejava la Guixera, passava a tocar la gran roca sota la qual hi ha una font, i arribava a la capella. Al capbreu del 1562 és esmentada (full 90) una «torre enderrocada ... e diuse la torra de la font», i «una guixera en la qual tenen facultat tots los habitants de la baronia del Vendrell de fer e portarsen guix per a llur ops y servey y no per a vendre pagant per cada quartera que sen aporten un diner al amo de dita peça. Y en Barthomeu Stela [que és el propietari d'aquell terreny] per molt guix que sen aporte no ha de pagar cosa alguna».

L'erudit amic bisbalenc Benjamí Català ens ha explicat que la seva àvia hi pujava en cavalleria, amb l'ai al cor, i que s'acomiadava del sant demanant-li que la protegís en el camí de baixada.

El 1897 no vol ploure i es demana ajuda al cel (*La Renaixença*, núm. 4, 21/4/1897): «... En lo veí poble d'Albinyana se celebraren lo dilluns de Pasqua solemnes pregaries pera impetrar del Altíssim lo benefici de la pluja, de qual falta tant se'n venen ressentint los sembrats. En professó, que es veié molt concorreguda, fou traslladat lo Sant Cristó desde la iglesia de dit poble a la ermita de Sant Antoni de Albinyana, de la qual será baixat quan la pluja hagi beneficiat los assedegats camps d'aquesta comarca.»

El mes de juliol del 1936, començada la guerra, foren cremats a la placeta de davant de l'ermita les imatges, els estris i els ornaments que hi havia.

L'any 1939, acabada la guerra, s'hi va celebrar una solemne festa,

Plànol de l'edifici.

a la qual va concórrer gent de tota la comarca. Hi fou col·locat un nou altar i s'hi instal·là una nova imatge del sant. El terreny circumdant fou aplanat amb un gros corró, que rau encara oblidat prop de l'ermita.

Per un inventari fet el 1945 sabem que hi havia: «Imagen, 3 manteles, un atril, juego sacras, ara, dos candelabros, un crucifijo, tres bancos, una campanilla y una campana.»

En virtut de les modernes disposicions eclesiàstiques, els anys 1960 fou tret el retaule i desaparegueren els exvots; aquests penjaven dels murs interiors: uns eren de cera i altres eren ingènues pintures sobre fusta representant miraculoses intervencions de sant Antoni i de la Mare de Déu del Carme en situacions compromeses: un gos que mossega un infant, un carro que bolca, una barca enmig d'un temporal...

El 1982 desaparegué la imatge del sant –per robatori, no per miracle– i fou recobrada al Vendrell i tornada al seu lloc.

La façana de l'edifici té una llargada total de gairebé 22 metres, dels quals 12 1/2 corresponen a la capella. L'amplada de la construcció és d'uns 8 metres. La part més elevada de la volta de canó té una alçada de 5,20 m sobre el terra. La vella torre que li fa de campanar s'alça 5,60 m sobre un esperó rocós que puja 6,20 m del terra, i la paret de cadireta on hi ha la campana s'allarga 1,50 m sobre la barana, que fa mig metre; en total, 13,80 metres. El terrat d'aquesta torre, de forma ovalada, amida 3,70 m per 2,35 m.

La campana, de 30 cm d'alçada i 35 de diàmetre, mostra a una banda una Mare de Déu i, a l'altra, una creu sobre un sòcol i una inscripció que diu, en lletres majúscules: «Cura párroco Gaspar Crusellas. Me ha hecho Jaime Guitart en Igualada año 1865.»

Aquest sacerdot –dit Valls de segon cognom– no l'hem trobat exercint a Albinyana el seu ministeri, i deduïm que o bé regalà la campana per motius que desconeixem, o fou aprofitada d'altre lloc. Sabem, però, que mossèn Crusellas havia nascut el 1806 a Granollers, on son pare era espadenyer; professà com a frare mínim a la mateixa població; després de l'exclaustració passà a França i després a Itàlia, on romangué uns anys a Gènova. L'any 1880 el retrobem a Granollers, on morí, als 77 anys, el 16 de novembre del 1883. No hem descobert, malgrat les recerques efectuades, la seva relació amb Albinyana ni amb el Penedès.

L'ermita —si bé en un principi consta que «fou feta per los particulars» i que «és del comú»— i la casa de l'ermità eren i són de propietat de la parròquia. Al segle XIX apareix registrada a nom del bisbat de Barcelona, al qual pertangué el Baix Penedès fins a l'any 1957 en què les antiquíssimes demarcacions eclesiàstiques de la comarca foren ajustades a les provincials; llavors passà a ser de l'arquebisbat de Tarragona. La finca que l'envolta, d'unes tres hectàrees, és de propietat municipal des de la dècada dels 1980 i fou adquirida mitjançant permuta.

Més cap aquí, una colla d'esforçats albinyanencs s'ha dedicat a la restauració i manteniment de l'indret; com a representació de tots ells esmentem Ferran Sentís i Teixidó, mort el 1989.

En un important incendi forestal registrat per Setmana Santa del 1994 les flames van arribar a llepar els murs d'aquesta ermita.

Els dilluns de Pasqua s'hi celebra un lluit i concorregut aplec, amb missa i cant dels goigs.

ELS ERMITANS

El primer ermità surt esmentat ran de la visita pastoral feta a Albinyana el 4 de desembre del 1739: **Josephus Ferrer**, que té llicència del degà del Penedès del dia 22 de març de 1739. El cognom Ferrer apareix al poble, per primer cop, procedent de Celma, el 1639, i, ara com a actors, ara com a testimonis, participen en diversos actes eclesiàstics. Els seus noms de font són, però: Amador, Jaume i Pere.

El nom de l'ermità el trobem, de retruc, en el casament, al juliol del 1756, de Magdalena Galofré, «viuda del quòndam Josep Ferrer, de Pontons».

En Josep Ferrer fou ermità només unes setmanes, ja que a la santa visita de juny del 1758 es diu que «és ermità **Isidorus Vivas**, que té llicència de 26 novembre 1739, que fou confirmada».

Aquest Isidre Vives, natural potser de Santa Margarida, era casat amb Tecla Sans, morta ja a l'agost del 1749 en desposar-se el seu fill Damià, teixidor de lli, amb Paula Casals Artús. L'Isidre va complir les

seves funcions i fent de testimoni de casaments, fins que el 1765 el trobem substituït pel fill que hem esmentat.

El 23 de gener de 1765 consta com a ermità **Damià Vives**, que ha enviadat de la Paula i ara es casa amb Maria Navarro Juncosa. Viu encara al setembre del 1785, quan es casa la seva filla Francesca amb Joan Riambau i Pujol. Però l'ermità és ja un altre. La Francesca morí al desembre del 1837, als 63 anys. En Joan Riambau, nascut el 1761, era conegut per «lo frare».

A la santa visita de maig del 1777 es menciona que «hai [sic] ermitaño en la capilla de San Antonio, que lo es **Antonio Amigó** con licencia despachada por el deán del Panadés, la que había visto y confirmado S.I., limitándole la de pedir a solo el término de la parroquia».

Aquest Anton Amigó, nascut a Alcover, el trobem ja el 1769 fent de mestre de minyons a Albinyana, i, com és habitual, actua de testimoni diverses vegades, on consta amb aquesta feina o bé com a ermità. Es casà amb Marianna Salas, de l'Arboç, traspasada ja a l'octubre del 1797 quan es casa el seu fill Isidre amb Teresa Canyelles.

Un fill seu, **Pere Amigó i Salas**, nascut a Lavit el 1765, apareix com a mestre i ermità d'Albinyana el 1799; alhora, feia també de «feel de fechos», o sigui, secretari de l'Ajuntament.

Al febrer del 1804 - ADB, Processos Tribunal Eclesiàstic, trobem un procés instat pel rector d'Albinyana, llavors mossèn Vicenç Gelpí, contra l'ermità Pere Amigó. El capellà demana que l'Amigó sigui tret del càrrec d'ermità, perquè el seu comportament no s'ajusta als preceptes que va rebre de l'Església. L'acusa d'haver tocat el violí en el ball públic de la plaça els dies de la festa major passada, i que un d'aquests dies el va fer sonar també en un sarau en una casa particular.

L'acusat al·lega que ho va fer a instàncies de l'Ajuntament; però no és ben bé així, sinó que, en tot cas –segueix l'acusador–, fóra cosa «de alguno o algunos de sus individuos, que por sus ideas y fines particulares estarían empeñados en sostenerle». Per tant, l'Amigó havia d'haver rebutjat la proposta, ja que en el seu nomenament se li prohibia expressament «entrometerse en casamientos y menos en bullicios, bailes y fiestas».

També se l'havia avisat que deixés el càrrec de secretari, cosa que no ha fet perquè el rector «pretende abismarle en una indolencia y vergonzosa ociosidad, significando que el oficio de Ermitaño le daría poca ocupación y que consistiría esta en cuidar del arreo de la Ermita».

La defensa de l'Amigó —diu l'acusador— tracta de llençar contra el rector «maliciosas invectivas» i diu que el capellà «está desazonado con todo el común de Albiñana». Res d'això no és cert, com tampoc que l'ermità hagués tocat el violí a la rectoria una nit en què s'hi feia ball.

Per la seva banda, el defensor manifesta que el rector vol manar al poble i que ho ha aconseguit, col·locant a l'Ajuntament alguns dels seus «secuaces», que ara rebutgen el que havien dit i signat il·lurs predecesors al consistori. Per exemple, el 28 de març de l'any passat, quan l'Ajuntament s'havia reunit per a passar comptes, s'hi va presentar el capellà «asociado» a Josep Figueras, amb la pretensió d'examinar aquests comptes.

El 19 de juliol l'acusador ataca altra vegada: quan l'ermità va tocar el violí eren precisament els dies «de mayor concurso de gentes, tanto forasteras como de aquella población», quan només l'havia de tocar a l'església i en la processó. L'acusat es defensa presentant un certificat de l'Ajuntament on s'exalta la seva conducta; però aquest document no és d'aquell «Cuerpo Político, sino precisamente del Bayle y de dos regidores, que eran entonces partidarios suyos», i sobre els quals l'Amigó tenia influència.

Continua l'acusador: «Pedro Amigó no se sabe contener, y es tanta su intrepidez que no es posible haya paz y tranquilidad en el pueblo mientras permanezca con algún empleo y ocupación públicos, porque con sus embustes y confusiones todo lo enreda, causa disensiones entre las familias y su modo de vivir produce un mal ejemplo».

Naturalment, l'acusador lloa el seu client: «...el cura estima mucho a sus feligreses, y el celo por el bien de ellos le hizo entrar en el empeño de que Amigó sea removido...»

El 5 de setembre l'acusador presenta una declaració de 30 veïns d'Albinyana, «los más de ellos de los de mayor reputación, hacendados y de mayor representación, por la cual se acredita que Pedro Amigó rarísimas veces se le ve a confesar y comulgar a la Iglesia, que son muchos los días de fiesta que no asiste a la misa mayor, como es su obligación hacerlo, y lo acostumbraban sus antecesores ermitaños ...

Que las veces que concurre a dicha Misa mayor no es con el hábito o traje de ermitaño, sino con una ropa y porte muy impropios de que jamás habían usado los ermitaños ... Que no es dicho Amigó de utilidad alguna, antes sí perjudicial no solo a la ermita sino también a los vecinos; a la ermita por faltar en ella muchas noches exponiéndola a la sorpresa de hombres malvados, y a los vecinos de Albiñana porque siendo Amigó de genio enredador y embustero mete de continuo confusiones ... Y, en fin, que pudiéndose ocupar en el cultivo de las tierras anexas a la ermita, las deja en manos ajenas, vive holgazanamente y solo se ocupa de cosas impropias y extrañas a la profesión de Ermitaño ...»

Passen els anys i l'ermità Pere Amigó és substituït per un altre. Al final del procés trobem que el defensor demana al batlle d'Albinyana que l'exermità li pagui 42 lliures, 4 sous i 9 diners, «junto con todas las costas hechas y hacederas hasta su debido cumplimiento».

Aquest Pere Amigó es casà amb Teresa Guivernau Alegret, amb qui tingué vuit criatures: Francesca, nascuda el 1792 a Albinyana; Anton; Antònia, nascuda el 1798; Maria i Paula, nascudes a Albinyana; Teresa i Bartomeu, nats a Santa Oliva, i Joan, nascut a Canyelles el 1823. Morí a Santa Oliva el 29 d'agost del 1828, als 63 anys.

Al cens del 1824, a la Canal hi havia una casa dita «ca l'Ermità», on vivia un Joan Amigó, nét de l'Anton Amigó, nat el 1799 i que el 1818 s'havia casat amb Maria Serramià de Masllorenc.

Des del 1808 comencem a trobar de testimoni un **Jaume Mercader**, de la Poble de Montornès, fill de Manuel i Teresa, nascut el 1786.

Al gener del 1812 es casa amb Magdalena Nin i Navarro, d'Albinyana, nascuda el 1792. Com hem vist amb l'anterior, ocupava el triple càrrec d'ermità, mestre de minyons i secretari de l'Ajuntament. Malgrat això, en confeccionar-se les matrícules del 1824, ell mateix es qualificà de «pobre de solemnitat», i així quedava exempt d'impostos.

Al llibre d'òbits, el 15 de febrer del 1826, surt anotat el traspàs de la seva muller; i s'afegeix: «No rebé ningun sagrament per haver mort violentament, y al cap de quatre dies fou enterrada en lo sementiri de la pnt. Parra, ab expressa llicencia del Sr. Alcalde major de Vilafranca. = Joaquim Mata, rector.»

Jaume Mercader segueix figurant com a testimoni de casoris fins al 1828, quan desapareix, potser per haver abandonat Albinyana. El seu òbit no consta als llibres parroquials.

Una de les darreres actuacions d'en Mercader té lloc el novembre de 1824, al casament d'en Pere Sanahuja Ayguader, de Vilabella —nascut el 1795—, amb Maria Navarro Ribas, d'Albinyana. Un fruit d'aquest matrimoni, Pere Sanahuja Navarro, es casà al febrer del 1857 amb Vicenta Vidal Nin. I un fill d'aquests, Josep, nascut el 1866, es casà al gener del 1891 amb Carme Miró Papiol.

Aquesta darrera la trobem a les cèdules del 1884, vivint en una masia —no se'n diu el nom; bé podria ser l'ermita— amb la seva mare Rosa Papiol Batet, de Masllorenc, que ja era vídua.

Un padró del 1895 ens descobreix que la «Masia o hermita de San Antonio» és habitada per Rosa Papiol, Pere Sanahuja Navarro, vidu, i el matrimoni format per Josep Sanahuja Vidal i Carme Miró, tots quatre analfabets; aquests últims tenen, de moment, dos fills de pocs anys.

Al cens del 1920 són enumerats els fills: Pere, nat el 1891, que és barber; Petronila, nada el 1894, que serveix a Vilanova; Salvador, nat el 1896, esparter; Carme, nada el 1899, que serveix a Vilafranca; Joan, nat el 1901, i Jaume, nat el 1903, que no saben llegir ni escriure i fan de mosso a Sant Cugat del Vallès; i Josep, nat el 1906, que ha anat a escola —com les seves germanes— i fa de pagès.

Amb aquella colivada, la família passa misèria. Persones ja mortes que els havien tractat han explicat que anaven descalços i menjaven llentisclets i herbes. Bevien aigua de sota la roca que hi ha a la drecera. De vegades algú pujava a l'ermita, per a complir una promesa o per altra raó, i l'ermità, o l'ermitana, els rebia i els cantava els goigs del sant per 10 o 15 cèntims.

Poc abans de la Guerra Civil l'ermità vivia només amb el seu fill Joan; havia quedat vidu i els altres fills s'havien escampat guanyant-se la vida. Ens han dit que tots dos feien fogots i portaven un tros de terra, que els donava poca cosa. Gairebé cada dia, en caure la tarda, el vell Zep —apòcope de Josep— baixava a Albinyana a comprar pa al forn i es passava una estona a cal Rossendo, al carrer de la plaça Vella, d'on era molt amic. Duia barba i anava brut, i feia mitja por a la canalla. Duia sempre un civador penjat al costat.

El «parte de guerra» del bàndol «nacional» del 20 de gener del 1939 deia: «Ha continuado en Cataluña el victorioso avance de nuestras tropas, que en el día de hoy y hasta media tarde habían ocupado ... Bisbal del Panadés y Creixell y las importantes posiciones de ... Ermita de San Antón ...»

Però una cosa és l'eixuta prosa militar i una altra el dolor humà. Així, la nit del 19 al 20 de gener, procedents de Ponent, arriben a l'ermita els moros de l'exèrcit «nacional». Sembla que els estadants havien donat alberg a un soldat republicà desertor que, en fer acte de presència els intrusos, surt, diuen que uniformat, braços enlaire, juntament amb el fill de l'ermità. «¡Este es un rojo!», criden els moros, i maten a trets els dos joves. Aquella nit les altures d'Albinyana eren ja ocupades pels «nacionals», i en Zep, que tenia 72 anys, la passà plorant davant dels dos cadàvers.

Més tard, una de les filles, que pujava de tant en tant a veure la família, s'endugué el pare.

ELS GOIGS

Els goigs, aquestes cobles amb tornada en llaor de la Mare de Déu o d'algun sant, van néixer a principis del segle XIII, i la tradició ha prosseguit fins ara. Al segle XVI comencen a ser impresos en fulls volanders.

Sant Antoni de Pàdua, popularíssim i miracler, és lloat en diversos goigs, molts d'ells d'aquest segle XX, escrits i musicats per capellans i per gent inspirada. Sol ser costum esmentar l'indret on és venerada la imatge: can Ricard a Vic, Prades, Capellades, Llefià de Badalona, colònia Rosal de Berga, Gremi de Blanquers d'Igualada... A la majoria d'aquests llocs és representat el sant amb el Nen, el llibre i el lliri (substituït de vegades per un altre vegetal).

La lletra dels goigs d'Albinyana no anomena el poble, i pensem que són aprofitats d'un altre indret, que el text és molt antic i que adquirí gran popularitat. Per sort, l'ortografia no ha estat actualitzada.

Trobem la lletra, arranjada i amb noves estrofes, a l'ermita d'Ulldemolins (any 1982); com és natural, s'hi fa sortir el poble i la serra

GOIGS DEL GLORIÓS

S. Antoni

que se cantan

Ermita de

de Padua

en la sua

Albiñana

Puig de vostres sants favors
dona Deu clar testimoni
humil y divíu Antoni
pregau per los pecadors.

Vostra Paraula divíua
foràs los peixos del mar
que isquesin a escoltar
Vostra paraula y doctrina:
La qual fou tan peregrina
que desterrà tots errors, etc.

Vos sou de la tempestat
amparo molt milagrós,
del incens rigorós
aigua de la caritat;
Port de la seguretat
del mar, y de sos rigors, etc.

Curáu los muts y tullits,
paralítics y leprosos,
endemoniats furiosos,
restituhit los sentits:
Feu miracles portentosos
tenint de Deu tals favors, etc.

Curáu la gota coral,
cegos contrets y malalts,
consolau desconsolats
curáu de qualsevol mal:
Qual meige celestial,
sou ab Deu tan poderós, etc.

Ofeγάs ja de deu dies
dos minyons resucitáreu
que per cassos desastres
en las aigues se ofegaren:
Veyent que sos pares ploraven
vos dolgueren de sos plors, etc.

Ora pro nobis. Beate Antoni de Padua

Tanta fou la caritat,
que á una dona tingueren,
quan incrédula la vereu
del perdó de son peccat:
Que pagat per sa maldat
carregáreu sobre vos, etc.

Als presos dau libertat
si vostre favor demanan,
ais pecadors si us reclaman,
deslliuran de son peccat:
per qué sou tan estimat
de Jesús flor de las flors, etc.

Los que demanan del Cel
ab devota oració
fruit de benedicció,
lo alcançau per vostre zel:
Per qué teniu tant ab Deu
que alcançau cosas majors, etc.

La Iglesia de Vos aprova
repelint vostra's llors,
que tot lo perdut se trova
mitjans aut vostres favors:
No us canseu de demanar
Puig ab Deu sou poderós, etc.

Sou de Jesús tan amat,
que á solas ab ell jugau,
fent do vos perque l'omau
sou profeta regalat:
Zelador sou estimat,
y flor de sos confesors, etc.

Puig que tots vostres devots
alcançau de vos favors,
guardau los sempre de mal
Sant Antoni Gloriós

Ut digni efficiamur promissionibus Christi

O R E M U S

Ecclesiam tuam Deus. Beate Antoni Confessoris tui commemoratio voluit iustificet, ut spiritualibus
semper minis auxillis gaudiis perful mareatur æternis. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

"Goigs del gloriós S. Antoni de Padua que se cantan en la sua Ermita d'Albiñana".

del Montsant. Comença: «Puix dels vostres sants favors / dóna Déu clar testimoni; / gloriós i humil Antoni, / pregueu per als pecadors ...»

Un altre text igual, fet a la Impremta Oller, de Calaf, és iniciat així: «Puix els vostres sants favors / fan de vos clar testimoni, / sigueu, gloriós Antoni, / refugi dels pecadors ...» Aquest text modernitza algunes expressions, com «obligar» en lloc de «forçar», «sortissin» per «ixque-sin», «cecs, esguerrats» per «cegos, contrets», i substitueix els «vos», «sos», «sua», «jugau», «anau», «guardau», etc.

Amb sorpresa, vam descobrir uns «gozos» d'aquest sant, «patrón de la juventud de Villardeciervos, provincia de Zamora, diócesis de Astorga», traduïts al castellà, impresos, però, el 1964 a Torrell de Reus. Fan: «Pues vuestros santos favores / dan de quien sois testimonio; / humilde y divino Antonio, / rogado por los pecadores. / Vuestra palabra divina / forzó a los peces del mar / que salieron a escuchar / vuestro sermón y doctrina; / y pues fue tan peregrina, / que extirpó diez mil errores...»

Al Museu Marés, de Barcelona, hem vist, entre d'altres, dos goigs amb lletra semblant a la d'Albinyana. Un d'ells, amb peu d'impremta «Gerona, En la Estampa de Fermin Nicolau, als quatre Cantons», comença així: «Puix de vostres grans favors / dona Deu clar testimoni, / humil y púdich Antoni, / pregau per los pecadors...» L'altre esborra l'equívoc «y púdich», que sona com a «impúdich», i el substitueix per «divino», mot castellà, com a Albinyana. És també imprès a Girona «per Joseph Bro, Estamper del Rey Nostre Senyor als Quatre Cantons».

A la capçalera dels goigs d'Albinyana, s'hi representa la pintoresca escena del miracle del ruc combregant. En cap dels molts goigs que hem llegit —ni al d'Albinyana— hem trobat referència d'aquest prodigi. Només l'hem vist representat, en segon terme, en un gravat del sant publicat a la portada de *La Fura*, informatiu penedesenc, del 13 al 19 de juny del 1986. Pensem que aquest miracle, que tan bé entenien els nostres avantpassats, devia ser considerat més tard irreverent pel clergat docte.

LA POESIA

Algunes persones grans del poble recorden –del temps en què «a Albinyana feien senalles i a les Peces senallions– estrofes com ara aquestes:

Sant Antoni d'Albinyana,
vós que sou aquí tan alt,
gardeu-me les cabretes,
que no vagin a fer mal.

O bé, més curt:

Sant Antoni d'Albinyana,
vós que sou aquí tan alt,
gardeu-me de tot mal.

En referir-se al temps en què la canalla solia anar a aplegar fems per les carrerades, ha quedat:

Sant Antoni d'Albinyana,
vós que aneu a aplegar fems,
si aplegueu el meu muntet
us faré caure les dents.

Altres, més respectuosos, varien la darrera ratlla per:

...us faré caure el barret.

L'hivern del 1966, tot fent un solitari passeig per les muntanyes d'Albinyana, vaig trobar enganxat a la porta de l'ermita un paper amb una poesia escrita a mà, a llapis, en francès. La vaig copiar, i penso que l'original –que no vaig voler tocar– es va fer malbé en ser a la intempèrie. L'autor –o autora– vivia a can Gener de les Peces en l'època que a la casa s'hi estava un francès.

És una poesia feta amb molta traça i ben inspirada. La seva lectura ens retorna a aquella ermita i a aquell paisatge, no ja el de fa trenta anys, sinó al que –fins ahir– va romandre immòbil a través dels segles.

La donem primer tal com era escrita i després en fem una traducció.

La chapelle d'Albiñana

*D'ermite tu n'as plus depuis bien des années
Seule, isolée, sur ta colline, abandonnée.
Je te vois tout là-haut, je veux te découvrir
Connaître tes amis, comprendre ton sourire.*

*Tu domines la mer, du haut de ta colline,
Tu domines la plaine, maisonnette divine,
Et tu restes modeste, au sein de tes murs blancs,
Fière de ta mission que tu suis à pas lents.*

*De ton seuil on peut voir ce beau monde sauvage,
Les cypres s'inclinant, pour te rendre un hommage,
Les ajoncs te ceignant d'une aureole d'or,
Et les pins odorants dont le parfum t'endort.*

*Ce sont là tes amis comme thym et bruyère
Qui ta parure font, passant entre les pierres;
Ils gambadent aussi, c'est le mulot des champs
C'est l'oiseau de passage, la lièvre bondissant.*

*Et puis quand vient le soir des jours qui s'achèment
La silhouette pure apparaît, se dessine
Où le rosa se mêle à ton ciel encor bleu;
Que tu es douce et belle, maisonnette de Dieu!*

*Ton monde m'a ravi et vers toi digne reine
Souhaitons qu'un voyage un beau jour me ramène.
Je l'aime, il m'a conquis ce monde radieux,
Chez toi je reviendrai maisonnette de Dieu!*

Les Peces, casa Jané, decembre 1966

Yannick

En català vindria a dir:

*D'ermità, ja no en tens, des de molts anys ençà.
Damunt del teu turó, abandonada i sola.
Jo et veig a dalt de tot, jo et vull ben descobrir,
conèixer els teus amics, entendre el teu somriure.*

Tu domines la mar, del cim del teu pujol,
tu domines el pla, caseta divina!,
i restes ben senzilla, al si dels teus murs blancs,
gelosa d'un missatge que lentament compleixes.

Del teu lllindar es pot veure aquest bell món salvatge,
els xiprers que es mig vincen per retre't homenatge,
l'argelaga et circumda d'una aurèola d'or, ---
i els olorosos pins amb el perfum t'adormen.

Allà hi ha els teus amics: el bruc, la farigola,
que fan de guarniment dreçant-se entre les pedres;
també hi brinquen sovint el ratolí de camp,
l'ocell que va de pas, la llebre saltirona.

Després, quan ve la nit dels dies que s'esgoten,
la nítida silueta apareix i es dibuixa
on el rosa es confon amb el cel blau encara;
que tu ets formosa i suau, caseta del Senyor!

Tot món m'ha captivat, i vers tu, digna reina,
desitjo que un bell jorn vora teu em retorni. ---
Et vull, m'ha conquerit aquest magnífic món.
Aquí retornaré, caseta del Senyor!